

Wyrok z dnia 15 lipca 1999 r.

II UKN 46/99

Za uczęszczającego do szkoły w rozumieniu art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) uważa się także ucznia, który z obiektywnie usprawiedliwionych przyczyn doznaje przeszkód w codziennym, regularnym uczestniczeniu w lekcjach, jeżeli nie został skreślony z listy uczniów.

Przewodniczący: SSN Teresa Romer, Sędziowie SN: Beata Gudowska (sprawozdawca), Stefania Szymańska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 15 lipca 1999 r. sprawy z wniosku Mariusza R. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o prawo do renty inwalidzkiej uczniowskiej, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 września 1998 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Organ rentowy - Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w S. decyzją z dnia 10 maja 1996 r. odmówił wnioskowi o rentę inwalidzką Mariana R., urodzonego w dniu 2 listopada 1977 r., po stwierdzeniu, że jego inwalidztwo istniejące od dzieciństwa nie doznało istotnego pogorszenia.

Sąd Wojewódzki w Katowicach (po ponownym rozpoznaniu sprawy) wyrokiem z dnia 3 grudnia 1997 r. oddalił odwołanie. Sąd ustalił, że wnioskodawca stał się całkowicie niezdolny do wykonywania jakiegokolwiek zatrudnienia, jednak do pogorszenia jego stanu doszło w grudniu 1995 r., w czasie, gdy nie uczęszczał do szkoły ponadpodstawowej (art. 63 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin - Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Zdaniem Sądu,

skarżący utracił status ucznia Technikum Mechaniczno-Elektrycznego dla Dorosłych, do którego został przyjęty z dniem 1 września 1995 r., z końcem tego miesiąca, albowiem nie został wpisany do dziennika lekcyjnego I klasy i nie uczestniczył w zajęciach bez formalnego usprawiedliwienia.

Wyrokiem z dnia 24 października 1996 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację wnioskodawcy. Podzielił argumenty poprzedniego wyroku co do utraty przez wnioskodawcę statusu ucznia, a po negatywnym wyniku dowodu na okoliczność ustalenia wcześniejszej daty istotnego pogorszenia jego inwalidztwa, tj. na czas, gdy wnioskodawca uczęszczał do Zasadniczej Szkoły Górniczej, czyli okres od dnia 1 września 1992 r. do dnia 24 czerwca 1995 r., stwierdził brak jego prawa do wnioskowanej renty.

Kasacja wnioskodawcy opiera się na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 63 ust.1 cytowanej na wstępie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. (następnie przywoływanej jako ustawa o z.e.p.), oraz naruszenia prawa procesowego - art. 233 § 1 KPC, w sposób, który doprowadził do negatywnego dla skarżącego rozstrzygnięcia sporu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezsporne jest, że wnioskodawca, urodzony 2 listopada 1977 r., po ukończeniu Zasadniczej Szkoły Górniczej został zapisany do Technikum Elektryczno-Mechanicznego dla Dorosłych w C. i jako uczeń tego Technikum uczestniczył w uroczystym rozpoczęciu roku szkolnego. Z powodu drastycznie pogarszającego się stanu zdrowia nie rozpoczął jednak uczestniczenia w zajęciach szkolnych, rozpoczynających się od poniedziałku 4 września 1995 r., albowiem już w dniu 6 września 1995 r. był poddany badaniom lekarskim w Specjalistycznym Zespole Rehabilitacyjno-Ortopedycznym w Z., kiedy to wyznaczono termin operacji na następny miesiąc.

Do tych faktów zastosowany miał być przepis art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), z którego skarżący wywodził swe prawo do renty inwalidzkiej, wobec zaliczenia go do II grupy inwalidztwa. Spór, który powstał w rozpoznawanej sprawie, skoncentrował się wokół daty powstania tego inwalidztwa oraz faktu uczęszczania w tej dacie do szkoły ponadpodstawowej.

Na wstępie rozważań konieczne jest przypomnienie, że prawo ubezpieczeń

społecznych czyni podmiotami niektórych praw osoby nie będące pracownikami, a przez to nie podlegające ubezpieczeniu (por. art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych - Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.). Dotyczy to osób uczących się i w związku z tym nie mających możliwości samodzielnego zdobycia środków utrzymania. Dla każdego z poszczególnych uprawnień z zakresu ubezpieczenia społecznego osoby te oznaczane są nieco inaczej. Określa się je jako "kształące się w szkole" (art. 8 ustawy z dnia 1 grudnia 1994 r. o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych - Dz.U. z 1998, Nr 102, poz. 651), "kontynuujące naukę w szkole" (art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy o z.e.p.) albo "uczęszczające do szkoły" (art. 63 ust. 1 ustawy o z.e.p.). Przytoczone zwroty "kształci się", "kontynuuje naukę", "uczęszcza" są, z punktu widzenia przedmiotowego, ekwiwalentne. Gdy chodzi natomiast o podmiot do którego się odnoszą, to dotyczyć mogą wyłącznie osób zachowujących status ucznia.

Status ucznia jest pojęciem formalnym. Powstaje przez wpisanie na listę uczniów szkoły, a ustaje przez skreślenie z niej. O skreśleniu decyduje dyrektor szkoły w trybie określonym w art. 39 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329) - na podstawie uchwały rady pedagogicznej, po zasięgnięciu opinii samorządu uczniowskiego. Do chwili skreślenia z listy uczniów nie dochodzi zatem do utraty tego statusu, jednak objęty wpisem może doznawać przeszkód w codziennym, regularnym wykonywaniu nałożonego na niego, jako ucznia, obowiązku brania udziału w lekcjach, toteż istota zagadnienia w niniejszym sporze dotyczy tego, co należy przyjąć jako kryterium decydujące, wobec którego spełnia się warunek "uczęszczania do szkoły ponadpodstawowej". Czy wystarczy zachowanie statusu ucznia (jak w prawie do zasiłku rodzinnego, dla którego przerwa w nauce spowodowana chorobą, gdy uprawniony nadal jest uczniem lub studentem, nie powoduje wstrzymania wypłaty zasiłku na czas tej przerwy), czy wymagany jest ponadto udział w zajęciach szkolnych, a jeżeli nie, to czy nieobecność ma być usprawiedliwiona.

Odpowiedzi nie sposób poszukiwać wprost w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych, które nie definiują przytoczonych tu zwrotów, ale w ich wykładni, podejmowanej już przez Trybunał Ubezpieczeń Społecznych, który wypowiedział się przeciwko zwężającemu pojmowaniu "uczęszczania do szkoły" w przypadku studentów korzystających z urlopów dziekańskich oraz uczniów zasadniczych szkół zawodowych doznających przejściowej przerwy w uczeniu do szkoły wskutek

choroby (por. wyroki Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 26 kwietnia 1968 r., III TR 1772/67, OSPiKA 1969 nr 12, poz. 250 oraz z dnia 29 listopada 1967 r., IV TR 95/76, nie publikowany). W sposób nie odbiegający od wyrażonego tam stanowiska problem "uczęszczania do szkoły" został wyjaśniony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1986 r., II UZP 47/85 (OSNCP 1986, poz. 204), nawiązującej do wyroków Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1981 r., II URN 7/81 (nie publikowanego) i z dnia 27 kwietnia 1982 r., II URN 74/82 (OSNCP 1982 z. 11-12, poz. 176), a także w wyroku z dnia 6 maja 1986 r., II URN 45/86 (PiZS 1986 nr 10-11, s.83), wyrażającego zapatrywanie, że nie pozbawia statusu studenta i przymiotu osoby "uczęszczającej do szkoły" sytuacja, w której student - z przyczyn przewidzianych w regulaminie - praktycznie nie realizuje studiów (nawet w formie pośredniej, przewidzianej dla studiów niestacjonarnych), korzystając z urlopu udzielonego mu zgodnie z regulaminem studiów wyższych (patrz także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 1999 r., II UKN 571/98, nie publikowany).

Można więc założyć, że ustalenie uczeźczenia do szkoły nie wymaga stwierdzenia systematycznej obecności w szkole. Możliwe jest przecież spełnianie obowiązku szkolnego bez uczestnictwa w zajęciach (art. 16 pkt 8 ustawy o systemie oświaty) oraz w szczególnym trybie nauki dorosłych, bez codziennej obecności (art. 68 ustawy o systemie oświaty); istota uczenia sprowadza się wówczas do sprawdzania w trakcie egzaminów wiedzy nabytej w domu albo na zajęciach praktycznych.

Pozostaje jeszcze - akcentowana przez Sąd Apelacyjny - kwestia powiązania uczeźczenia do szkoły z przestrzeganiem dyscypliny szkolnej. Sąd Najwyższy, uznając tę kwestię za pozostającą w gestii organów powołanych do ferowania ocen uzasadniających skreślenie ucznia z listy, wyraża zapatrywanie, że jeżeli przyczyna niechodzenia do szkoły była obiektywnie usprawiedliwiona, to brak jej formalnego usprawiedliwienia nie może decydować - na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych - o pozbawieniu statusu ucznia.

Reasumując należy stwierdzić, że uczeń, zapisany do szkoły i nie skreślony z listy uczniów, uczeźcza do szkoły - w rozumieniu art. 63 ust. 1 ustawy o z.e.p.- także wówczas, gdy z obiektywnie usprawiedliwionych przyczyn doznaje przeszkód w codziennym, regularnym obowiązku uczestniczenia w lekcjach.

Wobec tego Sąd drugiej instancji powinien ocenić prawo skarżącego do renty na płaszczyźnie tak wyłożonego przepisu, co wymaga uchylecia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (art. 393¹³ § 1 KPC).

